

Jean Moréas

Manifest symbolismu (1886)

Přeložil A. S. Kline © 2019 Všechna práva vyhrazena.
Toto dílo může být volně rozmnožováno, uchovááno a přenášeno v
elektronické nebo jiné podobě pro jakékoli nekomerční
účely.

Pařížský tisk se už dva roky zabývá školou básníků a prozaiků, které se říká "dekadentní". Vypravěč povídek "Thé chez Miranda" (ve spolupráci s panem Paulem Adamem, autorem "Soi"), básník "Les Syrtes" a "Les Cantilènes", pan Jean Moréas, jeden z nejvýznamnějších mezi těmito literárními revolucionáři, formuloval na naši žádost pro čtenáře Supplément základní principy tohoto nového projevu umění.

Symbolika

Jean Moréas
Le Figaro, sobota, 18. září 1886

Stejně jako všechna ostatní umění se i literatura vyvíjí; v cyklickém vývoji s přesně vymezenými fázemi, které jsou komplikovány různými změnami způsobenými plynutím času a společenskými otřesy. Bylo by zbytečné zdůrazňovat, že každá nová vývojová fáze umění přesně odpovídá senilitě, nevyhnutelnému konci školy, která jí bezprostředně předcházela. Stačí dva příklady: Ronsard zvítězil nad posledními napodobiteli Marota; romantismus rozvinul své prapory nad těmi klasickými ruinami, které špatně bránili Casimir Delavigne a Étienne de Jouy. Každý projev umění se setkává s osudovým ochuzením a vyčerpáním; pak následují kopie kopií, napodobeniny napodobenin; to, co bylo nové a spontánní, se stává klišé a všedností.

Romantismus tak po všech bouřlivých poplašných signálech vzpoury, kdy skončily jeho dny boje a slávy, ztratil sílu a milost, vzdal se své hrdinské smělosti, stal se zdrženlivým, skeptickým a plným zdravého rozumu; v úctyhodné a nejisté úzkoprsosti parnasistů hledalo falešnou obrodu, nakonec se jako nějaký panovník upadající do dětinskosti nechalo sesadit naturalismem, jemuž nelze vážně přisuzovat větší hodnotu než protest, sice legitimní, ale nerozvážený protest proti mdlosti některých tehdy módních romanopisců.

Čekalo se tedy na nový projev umění, který byl nutný a nevyhnutelný. Tento projev, dlouho inkubovaný, se nyní vylíhl z vajíčka. A veškerý anodický posměch nejhravějších novinářů, veškerá úzkost seriózních kritiků, veškerá špatná nálada veřejnosti, vyplašené ze své ovčí klidnosti, nedělají nic jiného, než že každý den potvrzují životaschopnost současné revoluce ve francouzském literárním světě, vývoje, který ukvapení soudci označují neuvěřitelně a paradoxně za dekadentní. Všimněme si však, že dekadentní literatura se projevuje jako v podstatě kožovitá, strnulá, plachá a servilní: například všechny Voltairovy tragédie jsou poznamenány těmito inkrustacemi dekadence. A co se této nové škole vytýká, co se jí vlastně vytýká? Zneužívání nádhery, podivnost metafor, nový slovník, v němž se harmonie spojuje s barvou a linií: vlastnosti všech přerodů.

Již jsme navrhli název symbolismus jako jediný termín, který je schopen skutečně označit současný směr tvůrčího ducha v umění. Tento název může zůstat v platnosti.

Na začátku tohoto článku bylo řečeno, že vývoj umění má cyklický charakter, který je často komplikován odchylkami: abychom tedy mohli sledovat přesné předky nové školy, museli bychom se vrátit k některým básním Alfreda de Vigny, dokonce až k Shakespearovi, k mystikům nebo ještě dál. Takové zkoumání by si vyžádalo celý svazek komentářů; řekněme tedy, že za skutečného předchůdce současného hnutí je třeba považovat Charlese Baudelaira; pan Stéphane Mallarmé mu propůjčuje smysl pro tajemné a nevyslovitelné; pan Paul Verlaine k jeho počtě odhodil kruté okovy verše, které předtím uvolnila ušlechtilá ruka pana Theodora de Banville. Nejvyššího tajemství však ještě nebylo dosaženo: od nově přichozích se vyžaduje úsilí, úporné i žárlivé ve své podstatě.

Symbolická poezie, která je nepřitelem didaktičnosti, deklamace, falešné senzibility a objektivního popisu, se snaží obléci Ideu do smyslové formy, která však nemá existovat jako cíl sám o sobě, ale jako forma, která sice vždy slouží k vyjádření Ideje, ale musí zůstat subjektivní. Idea zase nesmí být zbavena honosného roucha vnější analogie, neboť základní charakter symbolického umění spočívá v tom, že nikdy nevede k soustředění Ideje v sobě samé. Proto v tomto umění nejsou výjevy přírody, lidské činy, všechny konkrétní jevy proto, aby se projevily samy o sobě; jsou to smyslové zjevy, které mají představovat esoterickou spřízněnost s prvotními Idejemi.

Obvinění z nejasnosti, které čtenáři proti takovému estetickému dílu s despektem vznášejí, není velkým překvapením. Ale co se dá dělat? Nebyly snad Pindárový *Pythské ódy*, Shakespearův *Hamlet*, Dantův *Vita Nuova*, Goethův *Faust* a Flaubertovo *Pokušení svatého Antonína* také zatíženy nejasností?

Pro přesnou interpretaci své syntézy musí symbolismus přijmout archetypální a složitý styl; nezkažených vokálů; periody, která podpírá linii, střídající se s periodou klesavého vlnění; významných pleonasmů; tajemných elips; anakolutonu v napětí; vše odvážné a mnohotvárné; nakonec vynikající výraz - ustálený a

modernizovaná - skvělá, bujná a bujará francouzština Vaugelase a Boileau-Despréauxe, jazyk Françoise Rabelaise a Philippa de Commines, Villona, Rutebeufa a mnoha dalších spisovatelů, kteří volně střílejí divoké jazykové šípy, jako Thrákové Toxotai své šípky.

Rytmus: stará vybroušená metrika; umně uspořádaný nepořádek; rým lesklý, vykováný jako štít ze zlata a mosazi, vedle rýmu abstraktně plynulého; alexandrín s násobnými a pohyblivými stopami; použití určitých prvočísel - sedm, devět, jedenáct, třináct - zasazených do různých rytmických kombinací, jejichž jsou součtem.

Zde vás žádám o dovolu zapojit vás do malého interludia z jedné vzácné knihy: V této *knize* pan Theodore de Banville, podobně jako bůh Claros Apollón, nemilosrdně nasazuje Midasovi na hlavu obludné oslí uši.

Vaše pozornost!

Postavy na scéně v tomto díle jsou:

- The **Detractor**, osoba kritizující symbolistickou školu
- Monsieur Theodore **De Banville**
- Múza **Erato**

První scéna

The Detractor - Ach, ti dekadenti! To je ale namyšlenost! Jaká přehlídka naprostých nesmyslů! Jakou pravdu měl velký Molière, když řekl:

"Ten manýristický styl, z něhož se dělá domýšlivost, opouští ctnost a ukazuje jen málo pravdy.

De Banville - Náš velký Molière napsal dvě špatné věty, které jsou samy o sobě tak vzdálené ctnosti, jak jen to je možné. Jaké ctnosti? Jaká pravda? Zdánlivý nepořádek, oslnivá nestřídmost, vášnivý důraz, to jsou samé pravdy.

lyrická poezie. Závislost na nadměrných řečnických figurách nebo na barvách; takové zlo není velké a naše literatura kvůli němu nezahyne. V nejhorších obdobích, kdy zcela zanikla, jako například za prvního císařství, to nebyl důraz nebo zneužívání ornamentů, co ji zabilo; byl to úpadek do frází. Vkus a pravdivost vůči přírodě jsou sice hezké věci, ale jistě méně užitečné, než si člověk myslí v poezii. Shakespearův *Romeo a Julie* je od začátku do konce napsán stejně afektovaným stylem jako styl *markýze de Mascarille* v Molièrových *Les Précieuses*; zatímco styl Jeana-Françoise Ducise, Shakespearova adaptéra, září tou nejšťastnější a nejpřirozenější prostotou.

The Detractor - Ale ta cézura, ta cézura! Porušují cézuru!!

De Banville - V pozoruhodné knize *Prosodie moderní školy*, vydané v roce 1844, pan Wilhelm Ténint uvádí, že alexandrinský verš připouští dvanáct různých kombinací, počínaje veršem, který má cézuru po první slabice, a konče veršem, který má cézuru po jedenácté slabice. To ve skutečnosti znamená, že cézuru lze umístit po kterékoli slabice alexandrinského verše. Stejným způsobem stanoví, že řádky o šesti, sedmi, osmi, devíti, deseti slabikách připouštějí proměnlivé a různě umístěné cézury. Udělejme víc: odvažme se vyhlásit naprostou svobodu a říci, že ohledně takto složitých otázek rozhoduje pouze ucho. Člověk vždycky zahyne ne proto, že by byl příliš odvážný, ale proto, že nebyl dost odvážný.

The Detractor - To je hrůza! Nehledě na s t ř í d á n í rýmů! Copak nevíte, pane, že si dekadenti dovolují dokonce i přestávku! Dokonce i hiát!!

De Banville - Hiatus, diftong jako slabika ve verši a všechny ostatní zakázané věci, a především nepovinné používání mužských a ženských rýmů, poskytly geniálnímu básníkovi tisíce druhů jemných efektů, vždy rozmanitých, nečekaných a nevyčerpatelných. Ale k nasazení tohoto složitého a učeného verše bylo zapotřebí génia a hudebního sluchu, zatímco s pevnými pravidly mohou i ti nejprůměrnější spisovatelé při věrné poslušnosti ukovat, běda, ucházející verše! Kdo získal něco z regulace poezie? Průměrní básníci; a jen oni!

The Detractor - Zdá se mi však, že romantická revoluce...

De Banville - Romantismus byl neúplnou revolucí. Jaké neštěstí, že Victor Hugo, vítězný Herkules s krvavými rukama, vůbec nebyl revolucionářem a že nechal žít hordu zrůd, které měl za úkol vyhubit pomocí svých ohnivých šípů!

The Detractor - Každý pokus o takovou revoluci je šílený! Napodobování Victora Huga, v tom je spása francouzské poezie!

De Banville - Když Hugo osvobodil verše, muselo se předpokládat, že básníci, kteří přišli po něm, budou chtít být svobodní a nezávislí, poučení jeho příkladem. Ale v nás je taková láska k otroctví, že noví básníci kopírovali a napodobovali Hugovy nejobvyklejší formy, kombinace a působivé obrazy, místo aby se snažili najít nové. Tak se, stvoření pro jho, vracíme od jedné formy otroctví k druhé a po *klišé klasicismu* přišla *klišé romantismu*, *klišé obraznosti*, *klišé frázování*, *klišé rýmu*; a *klišé*, to znamená všednost, když se stane chronickým stavem, je v poezii, stejně jako ve všem ostatním, Smrt. Naopak, odvažme se žít! A žít znamená dýchat nebeský vzduch, a ne dech bližního, i kdyby ten bližní byl bůh!

Scéna II

Erato (*neviditelný*) - Vaše *Malé pojednání o francouzské poezii* je nádherné dílo, mistře Banville. Ale tito mladí básníci se topí v krvi až po úroveň svých očí, když bojují proti obludám, které dohromady pase Nicolas Boileau; jste povolán na pole cti, a přesto mlčíte, mistře Banville!

De Banville (*snílek*) - Malediction! Je možné, že jsem selhal ve své povinnosti jejich staršího a lyrického básníka!

(Autor knihy *Les Exilés* si žalostně povzdechne a naše intermezzo končí.)

Próza - romány, povídky, pohádky, fantazie - se vyvíjí v obdobném smyslu jako poezie. Podílejí se na ní prvky zdánlivě nesourodé: Stendhal přináší svou průzračnou psychologii, Balzac svou exorbitantskou vizi, Flaubert svou kadenci frázování s rozsáhlými volutami. Pan Edmond de Goncourt svůj impresionismus v sugestivním moderním stylu.

Pojetí symbolického románu je polymorfní: někdy se jediná osoba pohybuje ve společenském étosu deformovaném vlastními halucinacemi, svým temperamentem; v této deformaci spočívá jediná skutečnost. Kolem této jedinečné postavy se mihnou bytosti s mechanickým gestem, se stínovými siluetami; jsou to pouhé záminky pro senzací a domněnky. On sám je tragickou maskou nebo šaškem, avšak ztělesněním lidskosti, která je sice dokonalá, ale racionální. - Někdy se davy, povrchně zasažené shromážděním reprezentací, které je obklopují, ženou střídavým konfliktem a stagnací k činům, které zůstávají nedokončené. Jindy se projevuje jejich vůle jako jednotlivců; přitahují se navzájem, hromadí se, zobecňují se pro cíl, který je, ať už dosažený, nebo ztracený, rozptýlí do jejich primitivních prvků. - Někdy se na Kalibanově skalnatém ostrově nebo v Titaniině lese za mixolydovských modů barbitonů a oktakordů ostentativně objevují evokace mýtických fantasmat, od antického Demogorgona po Beliala, od Cabiriů po Nekromanty.

A tak impresionista, opovrhující lehkovážnými metodami naturalismu - sám pan Zola byl zachráněn úžasným spisovatelským instinktem, totiž symbolickým románem -, naváže na své dílo subjektivní deformace, opevněné tímto axiomem: umění může v objektivitě nalézt pouze jednoduché a velmi omezené východisko.

Jean Moréas.